

ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ ЗА ВИБОРОМ ДЛЯ УЧНІВ ПРОФІЛЬНИХ КЛАСІВ (ГРУП) СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО НАПРЯМУ (17 годин)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета і завдання курсу

Навчання прав людини має розглядатись як складова громадянської освіти, метою якої є свідома, діяльна і чесна участь у суспільному житті повноправних громадян, відданих цінностям і принципам демократії. Ця діяльність потребує набуття суми знань, теоретичних і практичних навичок, розвитку певних установок або рис характеру, що підвищують здатність людини брати участь у житті суспільства та функціонуванні його політичної системи.

Упровадження системи викладання прав людини має створити підґрунтя активного громадянського виховання й освіти, формування правової культури особистості, сприяти побудові громадянського суспільства та правової держави. Одним з елементів такої системи може стати курс за вибором «Права людини в Україні».

Вивчення курсу «Права людини в Україні» спрямоване на переконання учнів у тому, що життя в демократичному суспільстві залежить від свободи і незалежності його членів. Однак свобода і незалежність не можуть бути самоціллю й кінцевою метою функціонування суспільства; вони виступають лише об'єктивно необхідними умовами демократичного співжиття та співробітництва.

Актуальність та практична значимість для учнів курсу за вибором «Права людини в Україні» полягає в тому, що права і свободи людини — це не суто правові та нормативні установки, а правила поведінки людей, які впливають із моральних, етичних, політичних і культурних норм суспільства.

Курс за вибором «Права людини в Україні» має на меті:

- формування у школярів основ знань про права і свободи людини в нашій державі;
- розуміння й сприйняття учнями таких цінностей, як справедливість, рівність, свобода, демократія;
- виховання учнів у дусі поваги до прав людини, усвідомлення ними зв'язку між правами і обов'язками громадянина;
- розвиток правової й громадянської компетентності учнів, відповідних умінь, навичок, набуття досвіду захисту власних прав;
- формування в учнів упевненості в собі, соціальної терпимості, навичок спілкування, самовираження та піклування про людей, що їх оточують.

Реалізація окресленої мети передбачає виконання таких основних завдань:

- поглиблення знань учнів щодо основних прав і свобод громадян України, характерних рис

громадянського суспільства і правової держави, загально визнаних правових цінностей;

- усвідомлення учнями глибинного змісту та суті прав людини, їх моральної обумовленості, взаємозв'язку з етичними, політичними, культурними нормами суспільства;

- виховання школярів у дусі поваги до прав та основних свобод людини, усвідомлення необхідності піднесення культури прав людини, утвердження людської гідності та цінності особистості;

- усвідомлення учнями необхідності побудови правової демократичної держави, дотримання принципів верховенства закону як органами державної влади і місцевого самоврядування, так і окремими громадянами;

- виховання у школярів переконання в необхідності виконання кожним своїх юридичних обов'язків як важливої умови безконфліктного співіснування людей, подолання соціальної пасивності та інертності.

Курс «Права людини в Україні» повинен дати учням загальне уявлення про права і обов'язки людини в демократичному суспільстві, сформулювати потребу у свідомій, відповідальній, діяльній участі в його житті.

Основними принципами викладання курсу мають бути міжпредметність, інтеркультурність, зв'язок із практичною діяльністю.

Велике значення у навчанні прав людини має термінологія. Вчитель, викладаючи курс і використовуючи різні поняття і терміни, має домогтися від учнів їх розуміння, домовитись про їх значення і лиш потім вживати ці слова на уроках і під час спілкування.

Викладання і навчання прав людини мусять мати позитивне спрямування. Численні приклади порушення прав людини та приклади нехтування цими правами можуть породити в учнів відчуття зневіри та безсилля. Необхідно акцентувати увагу учнів на здобутках та прогресі людства.

У курсі «Права людини в Україні» розглядаються такі елементи:

- основні категорії прав, обов'язків, зобов'язань і відповідальності особи;

- поняття про різні форми несправедливості, нерівності, дискримінації;

- основні міжнародні акти з прав людини, насамперед Загальна декларація прав людини та Конвенція про захист прав людини і основних свобод;

- приклади справ щодо захисту прав людини різними інстанціями;

- витяги з міжнародних та національних нормативно-правових актів, що стосуються прав і свобод людини.

«Права людини в Україні» як курс громадянсько-правознавчого спрямування має виробити і сформувати в учнів певний комплекс знань, умінь і ставлень.

• **Учні повинні знати** основні види прав та обов'язків людини і громадянина; правові акти (національні та міжнародні), що закріплюють і захищають права і свободи людини; називати окремі види прав і свобод людини й роз'яснювати їх юридичний зміст; називати гарантії прав і свобод людини.

• **Учні мають уміти** застосовувати набуті знання у практичній діяльності; співвідносити особисті й громадські інтереси; працювати з юридичною літературою, збирати, опрацювати та аналізувати інформацію щодо прав і свобод людини; знаходити компромісне рішення при розв'язанні спірних питань; дослухатись і враховувати думку інших; працювати в групі, визначати кінцеву мету спільної праці, знаходити шляхи розв'язання поставлених завдань, розподіляти функції; впізнавати і враховувати відмінності між людьми.

• **Учні мають ставитися** до прав людини як до загальнолюдської цінності, уявляти їх як межі втручання державної влади; розуміти, що права кожної людини закінчуються там, де починаються права іншої; усвідомлювати необхідність знання основних положень законодавства України щодо прав і свобод людини; відповідально ставитися до своїх дій та адекватно оцінювати їх.

Структура курсу

Курс «Права людини в Україні» охоплює окремі питання, пов'язані з правами і свободами людини (в основному відповідно до Європейської конвенції) в Україні. Він структурований за проблемами, які розглядають учні, й охоплює сім таких проблем:

Проблема перша «Що таке права і свободи людини».

Проблема друга «Як пов'язані громадянське суспільство і правова держава».

Проблема третя «Які документи закріплюють права і свободи людини».

Проблема четверта «Які громадянські і політичні права та особисті свободи гарантуються в Україні».

Проблема п'ята «Які конституційні економічні, соціальні та культурні права закріплює Конституція України».

Проблема шоста «Чому права дітей і жінок є окремими категоріями прав».

Проблема сьома «Як захистити свої права, свободи та законні інтереси».

Зміст курсу розрахований на учнів класів (груп) суспільно-гуманітарного профілю. Знання про права людини, які отримують старшокласники, мають складатись у певну систему, так само й уміння учнів мають удосконалюватись на уроках курсу. Основним завданням учителя є надати цим знанням і умінням практичної спрямованості, побачити їх відображення у позитивних проявах поведінки учнів, в їхніх судженнях, аргументах і оцінках.

СТРУКТУРА І ЗМІСТ ПРОГРАМИ

(17 год)

Зміст навчального матеріалу	Вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	2
Вступ (1 год)	
Якими є мета, завдання, особливості курсу. Як працювати на уроках курсу. Як користуватися посібником (навчальними матеріалами)	Учень: - розповідає про мету, завдання, особливості курсу; - пояснює, як працювати на уроках курсу; - висловлює власні очікування щодо вивчення курсу «Права людини в Україні»
Проблема перша. Що таке права людини (2 год)	
Що означає поняття «права людини». Чи відрізняється право від свободи. Чому права і свободи людини є загальнолюдською цінністю. На яких принципах ґрунтуються права людини. Навіщо людині її права і обов'язки	Учень: - пояснює значення термінів <i>права людини, свободи людини, гідність людини</i>; - розповідає про історію виникнення і походження прав та основних свобод людини; про природні права людини; про юридичні засади і принципи прав і свобод людини; про утвердження ідей прав людини в українській філософській думці та юридичній науці; - наводить приклади прав і свобод людини й громадянина; - висловлює власне ставлення до засад невід'ємності та невідчужуваності прав і свобод людини; до прав і свобод людини як загальнолюдської цінності
Проблема друга. Як пов'язані громадянське суспільство і правова держава (2 год)	
Яку державу називають правовою. Що таке громадянське суспільство. Якими є шляхи формування громадянського суспільства і становлення правової держави в Україні	Учень: розкриває природу і характер правової держави, специфіку відносин громадянського суспільства з політичною владою;

1	2
	• розповідає про функції та головні засади правової держави, про шляхи становлення правової держави в Україні, про основні напрямки формування громадянського суспільства в Україні; • характеризує основні ознаки правової держави та громадянського суспільства; • висловлює власне ставлення до правової держави як суспільного ідеалу, до свого місця і ролі в громадянському суспільстві
Проблема третя. Які документи закріплюють права і свободи людини і громадянина (2 год)	
Що таке міжнародні стандарти в галузі прав людини. Якою є історія Загальної декларації прав людини та Європейської конвенції. Що називають Хартією з прав людини. Як закріплюються права і свободи людини і громадянина в Конституції України	Учень: • пояснює сутність міжнародних стандартів у галузі прав людини; юридичну силу міжнародних документів у галузі прав людини; • розповідає про історію прийняття Загальної декларації прав людини, Конвенції захисту прав та основних свобод; • характеризує структуру Хартії з прав людини; • з'ясовує необхідність існування та класифікацію низки міжнародних документів, що регулюють права людини; • висловлює власне ставлення до проблеми відповідності Конституції України міжнародним стандартам у галузі прав людини
Проблема четверта. Які громадянські і політичні права та особисті свободи гарантуються в Україні (2 год)	
У чому суть громадянських і політичних прав і свобод людини. Чому ці права відносять до прав людини першого покоління. Які громадянські та політичні права і свободи людини й громадянина декларовані в Конституції України. Якими є юридичний зміст і гарантії права на життя, свободу та особисту недоторканність, права на пересування; права на мирні зібрання, на вільне вираження своїх поглядів, права на свободу об'єднання	Учень: • пояснює значення понять <i>свобода, рівність, правосуб'єктність</i>, зміст і суть громадянських (особистих) та політичних прав людини і громадянина; • характеризує право на життя, свободу та особисту недоторканність, право на пересування; право на мирні зібрання, на вільне вираження своїх поглядів, право на свободу об'єднання; • аналізує положення статей міжнародних актів та Конституції України, правові ситуації; • наводить приклади гарантій громадянських і політичних прав та свобод; • висловлює власне ставлення до питання важливості для людини її громадянських і політичних прав та свобод
Проблема п'ята. Які конституційні економічні, соціальні та культурні права закріплює Конституція України (2 год)	
У чому суть економічних, соціальних, культурних прав людини. Чому ці права називають «позитивними». Які економічні, соціальні, культурні права людини і громадянина закріплені в Конституції України. Якими є юридичний зміст і гарантії права на достатній життєвий рівень, на справедливі та сприятливі умови праці, справедливий й рівну винагороду за рівноцінну працю, право на охорону здоров'я, право на освіту, на участь у культурному житті суспільства	Учень: • пояснює зміст і суть економічних, соціальних, культурних прав людини і громадянина; • характеризує права громадянина на достатній життєвий рівень, на справедливі та сприятливі умови праці, справедливий й рівну винагороду за рівноцінну працю, право на охорону здоров'я, право на освіту, на участь у культурному житті суспільства; • аналізує положення статей міжнародних актів та Конституції України, правові ситуації; • наводить приклади гарантій економічних, соціальних, культурних прав людини; • висловлює власне ставлення до проблеми ефективності розв'язання законодавством України економічних, соціальних і культурних проблем громадян держави, іноземців та осіб без громадянства
Проблема шоста. Чому права дітей і жінок є окремими категоріями прав (2 год)	
Що таке права дитини. Які міжнародні документи про права дитини існують.	Учень: • пояснює значення понять <i>дитина, дискримінація, гендерна рівність</i>;

1	2
Як закріплюються права дитини в українському законодавстві. Чому права жінок є окремою категорією прав. Що таке гендерна рівність	- характеризує відмінності прав дитини від прав повнолітніх осіб; причини нерівності чоловіків і жінок у суспільстві; - аналізує статті Декларації та Конвенції про права дитини, положення законодавства України щодо дітей і жінок; конкретні життєві ситуації; - наводить приклади окремих прав і свобод дитини, проявів дискримінації жінок; - висловлює власне ставлення до обов'язку держави забезпечувати права дитини, до виділення прав дітей і жінок в окремі категорії прав
Проблема сьома. Як захистити свої права, свободи та законні інтереси (2 год)	
Як забезпечується захист прав людини на державному та міжнародному рівнях. Як захищаються права і свободи людини в суді. Якими є завдання Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Яку роль відіграють засоби масової інформації та неурядові організації в захисті прав людини. Чим опікуються правозахисні організації	Учень: - пояснює значення поняття <i>міжнародні механізми захисту прав людини</i>; - розповідає про завдання Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, про захист прав людини в суді, про можливості адвокатського захисту прав людини, про діяльність правозахисних організацій в Україні; - описує процедуру звернення до органів державної влади та міжнародних організацій з питань порушення прав людини; - характеризує шляхи захисту прав і свобод людини на державному та міжнародному рівнях; - аналізує ефективність різних способів захисту прав людини, конкретні життєві ситуації та судові справи; - висловлює власну думку про роль державних органів, міжнародних структур, ЗМІ та неурядових організацій у захисті прав людини в Україні
Підсумкове узагальнення (2 год)	
Чи важливо знати права і свободи людини. Як захистити свої права та законні інтереси	Учень: - пояснює значення основних понять, розглянутих у ході вивчення курсу; - порівнює власні очікування і досягнуті результати; - висловлює власне ставлення до проблеми ініціативи й активності особи у захисті своїх прав та законних інтересів

Особливості організації навчально-виховного процесу при викладанні курсу

Для оптимального сприйняття та засвоєння матеріалу курсу слід створити у класі такий мікроклімат, за якого учень заохочується до вільного висловлювання власних думок чи вражень, коли свобода висловлювання гарантована учням і вчителів, коли панує рівність і справедливість. Курс не передбачає частого використання вчителем лекційних форм роботи, заучування школярами основних понять і термінів, детального аналізу ними нормативно-правової бази.

При викладанні прав людини слід використовувати неординарні методики: дискусію, групу роботу, дослідження, мультимедійні презентації, проекти та ін. Ефективності викладання прав людини сприятиме також застосування ділових ігор, що полегшує засвоєння інформації, робить уроки цікавими та практично значимими. Учні повинні вміти прокоментувати відповідь, доповідь однокласників, поставити питання, прилучитися до гри тощо.

Щоб учні сприйняли права людини як реальну площину буття, важливо показати їм, що

права не будуть розвиватися без їхньої активної участі. Для цього слід почати з традиційного і ефективного методу — вироблення учнями внутрішнього зводу правил поведінки та обов'язків і дотримання їх у класі.

Викладання курсу «Права людини в Україні» передбачає активну співучасть батьків та інших членів суспільства, конструктивність відносин учнів і вчителів. Доцільно запрошувати на уроки фахівців, які мають безпосереднє відношення до захисту прав людини — суддів, адвокатів, офіцерів міліції тощо.

При оцінюванні навчальних досягнень учнів варто пам'ятати, що оцінюються не так знання учня, як його аргументовані судження та активність. Для виставлення оцінки можна практикувати тести у довільній формі, написання творів-роздумів, усне оцінювання та самооцінювання.

Автор Т.РЕМЕХ, науковий співробітник лабораторії суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України, вчитель-методист Києво-Печерського ліцею № 171 «Лідер»